

Seminář M1/U2: Právní a administrativní aspekty památkové péče

PRÁVNÍ ÚPRAVA PAMÁTKOVÉ PÉČE V ČR – historický vývoj právních norem a stávající legislativní rámec

JUDr. Martin Zídek

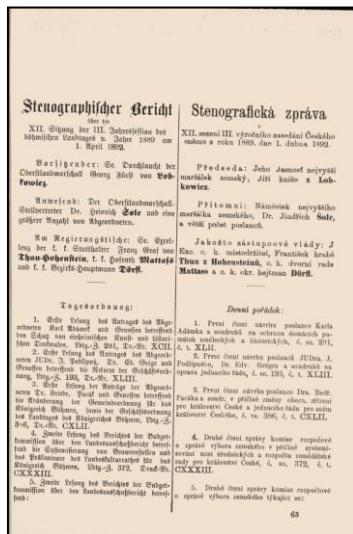
8. 4. 2025, NPÚ, Liliová 2019/5, Praha 1

Normy na úseku památkové péče do ustanovení Ústřední komise

V letech 1749 – 1849 bylo vydáno 21 předpisů

- Edikt císařovny Marie Terezie ze 12. 8. 1749 - archiválie
- Nejvyšší reskript císařovny Marie Terezie ze dne 22. 8. 1758 – archiválie
- Dekret dvorské komory ze 19. 2. 1776 – mincovní nálezy
- Dekret dvorské komory ze 2. 11. 1776 – mincovní nálezy
- Reskript císaře Josefa II. z 14. 2. 1782 – mince z jakékoli hmoty
- Dekret z 5. 3. 1812 č. 38 – obecněji archeologické nálezy (sošky, pohanské modly, náhrobky, zbraně)
- Dekret dvorské kanceláře ze dne 28. 12. 1818 č. 124 – regulace vývozu uměleckých děl do zahraničí (pokuta až dvojnásobek ceny), nevztahuje se na díla živých umělců a hodnotový okruh věcí vymezen spojením „v monarchii by vznikla mezera těžko nahraditelná a podstatná ztráta“
- Dekret dvorské kanceláře z 30. 12. 1828 č. 79 – staré kamenné nápisy nehodící se k transportu zadržet u nejbližšího kostela do vnější zdi podle toho, jak dalece je obsah nápisu k tomuto vhodný
- Dekret z 15. 6. 1846 č. 77 – erár se vzdává 1/3 nálezného za poklad dle OoZ a nálezy se již zřejmě vykupují cestou práva soukromého

Normy na úseku památkové péče do vzniku Československé republiky

- 21. 12. 1850 návrh ministra obchodu von Brucka na ustanovení **Ústřední komise pro zjišťování a zachování stavebních památek**
- 24. 6. 1853 výnos ministra obchodu, průmyslu a veřejných staveb von Baugartnera č. 1256-HM Ústřední komise zřízena – absence autoritativního nástroje – „pohnout“ vlastníka k udržení a šetření památky, evidence a konzultace,
- 21. 7. 1873 výnos ministra kultu a vyučování č. 131 – nový statut **Ústřední komise k vyhledávání a zachování uměleckých a historických památek**
- 31. 7. 1911 výnos ministerstva věcí duchovních a vyučování č. 153 – nový statut odborného úřadu, spojeného s vědeckým ústavem pro výzkum a inventarizaci – **v čele prof. Max Dvořák**

Neúspěšné pokusy o zákonnou úpravu

- 1889 návrh poslance Karla Adámka a soudruhů – české země
- 1908 návrh poslance Dr. Luboše Jeřábka a soudruhů – české země
- 1909 návrh J. Al. Helferta a Pitinského – Předlitavsko
- 1912 návrh hraběte Latoura - Předlitavsko

Normy na úseku památkové péče do vzniku Protektorátu

Zákon č. 11/1918 Sb. Z. a n. – „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti“

Nařízení č. 13/1918 Sb. Z. a n. o ochraně a zákazu vývozu uměleckých památek

Zemský památkový úřad pro království české → Státní úřad památkový, 1. 4. 1920 památkový úřad pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně

Zákon č. 215/1919 Sb. Z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového

Zákon č. 438/1919 Sb. Z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrifikace

1934 Osnova zákona památkách – 1938 skončilo 2. kolo připomínkového řízení a práce byly s ohledem politickou situací zastaveny

1934 prof. Jiří Hoetzel „*Je jistě poučné, v jak nedokonalé míře české stavební řády chrání zájmy estetické.*“

Opatření Státního výboru č. 255/1938 Sb., o ochraně věcí umělecky nebo památkově zvláště hodnotných

Normy na úseku památkové péče do přijetí zákona o kulturních památkách

Konfiskační dekrety prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. z. a n.

Zákon č. 137/1946 Sb. a n., o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku

Zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky - § 19 odst. 2 *„Kulturní statky jsou pod ochranou státu. Stát dbá o to, aby byly přístupny všem, a podporuje vědu i umění v zájmu rozvoje národní kultury, pokroku a obecného blahobytu; zejména pečuje o to, aby byly tvůrčím pracovníkům zajištěny příznivé podmínky pro jejich práci.“*

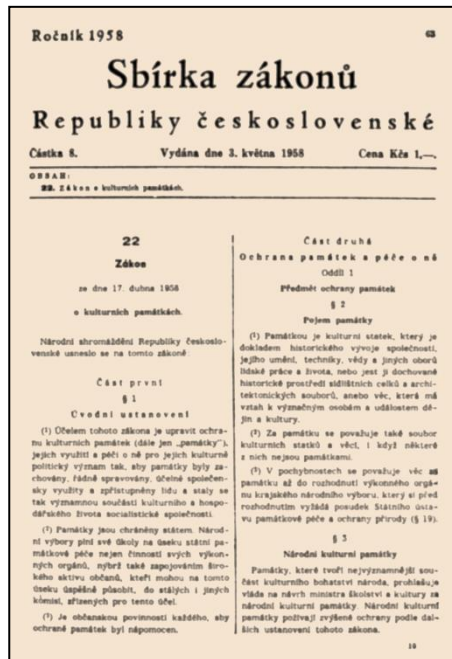
Zákon č. 218/1949 Sb. z. a n., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní
Rozhodnutí vlády ze dne 11. 7. 1950 o prohlášení 30 historických jader měst za městské památkové rezervace

Nařízení č. 112/1951 Sb., o reorganizaci státní památkové péče – ministerstvo školství, Státní památkový úřad → Státní památkový ústav, Národní kulturní komise → poradní sbory ministra školství

Rozhodnutím ministra školství a osvěty z roku 1953 sloučen aparát Národní kulturní komise, Státního památkového ústavu a Státního fotoměřického ústavu → Státní památková správa – opora pro toto rozhodnutí v právních předpisech chyběla

Vládní nařízení č. 55/1954 Sb., o chráněné oblasti Pražského hradu

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách

- Část I. - Úvodní ustanovení
- Část II. – Ochrana památek a péče o ně
- Část III. – Zvláštní ustanovení o výzkumech a výkopech památek archeologických
- Část IV. - Památkové orgány
- Část V. - Ustanovení závěrečná

Zákon nabyl účinnosti **3. 5. 1958**.

Zákon byl **1 krát novelizován** přímo a minimálně jednou zásadně nepřímo.

Zákon obsahoval 28 paragrafů.

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách

Prováděcí předpisy

- Vyhláška č. 98/1959 Ú.I., o okresních konzervátorech a zpravodajích státní památkové péče
- Vyhláška č. 99/1959 Ú.I., kterou se blíže určuje činnost a organizace krajských, okresních a místních komisí státní památkové péče
- Vyhláška č. 116/1959 Ú.I., o evidenci kulturních památek
- Vyhláška č. 117/1959 Ú.I., o národních kulturních památkách
- Vyhláška č. 118/1959 Ú.I., o památkových ochranných pásmech
- Vyhláška č. 181/1959 Ú.I., o památkových rezervacích
- Vyhláška č. 239/1959 Ú.I., o vývozu kulturních památek a předmětů muzejní hodnoty
- Vyhláška č. 56/1960 Sb., o úhradě nákladů na udržování a obnovu kulturních památek
- Výnos ministerstva kultury ČSR č. 10 651/80-VI/1, o provádění restaurátorské činnosti v ČSR

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách

- **zákonem č. 65/1960 Sb.**, o národních výborech, a na něj navazujícího **vládního nařízení č. 71/1960 Sb.**, došlo k nepřímé novele zákona o kulturních památkách - **přenesení rozhodovací pravomoci z úrovně krajských národních výborů na úroveň okresních národních výborů.**
- **stejné rozvržení pravomocí** národních výborů bylo **zachováno i za účinnosti zákona č. 69/1967 Sb.**, o národních výborech, **a to až do konce roku 1987.**

Předmět ochrany

- **kulturní památky** – kulturní statky nebo věci, které měly předpokládané znaky (§ 2 a § 7)
- **národní kulturní památky** – nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa - § 3
- **památkové rezervace** – vymezovány výnosem MK, jedinou výjimkou je PR Prahy – nařízením vlády - § 4
- **archeologické památky** – blíže nevymezeny - § 16

Nástroj ochrany

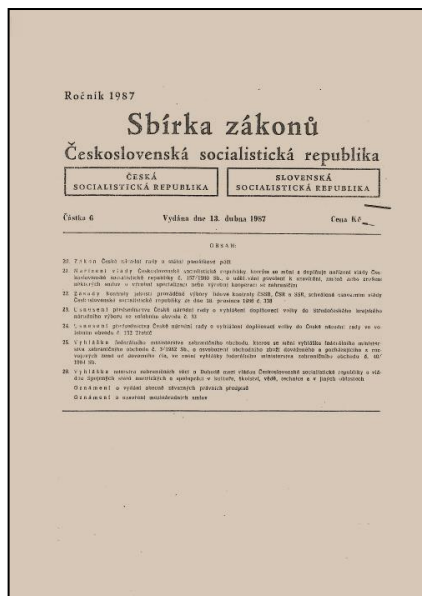
- **památková ochranná pásma** - ochrana nemovité památky - § 5

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách

Evidence kulturních památek

- Vyhláška č. 116/1959 Ú.I., o evidenci kulturních památek
- **Metodické pokyny Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody z roku 1961**
- **Generální aktualizace** státních seznamů kulturních památek znamenala **kontrolu a doplnění údajů ve státních seznamech**. Generální aktualizace probíhala **od února 1984 do prosince 1987 dle metodických pokynů Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody**. Ty byly zpracovány na základě usnesení vlády ČSR č. 25/1973 a č. 270/1974 a rovněž v souladu s § 6 vyhlášky č. 116/1959 Ú. I. jako závazné pokyny určené pro vedení státních seznamů.
- V souladu s § 1 odst. 5 vyhlášky č. 116/1959 Ú.I. a instrukce poř.č.10 101/1958 Sb. instr. o funkční náplni odborů školství a kultury rad národních výborů, byla **vedením státních seznamů pověřena krajská střediska státní památkové péče a státní ochrany přírody**.
- **Od 1. 1. 1988 přestaly být státní seznamy aktivně vedeným soupisem**, od tohoto data neměly být měněny nebo doplňovány

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

- Část I. - Základní ustanovení
- Část II. – Péče o kulturní památky
- Část III. – Archeologické výzkumy a nálezy
- Část IV. - Orgány a organizace státní památkové péče
- Část V. - Přestupky
- Část VI. - Ustanovení společná a závěrečná

Zákon nabyl účinnosti **1. 1. 1988.**

Zákon byl **32 krát novelizován** přímo a jednou nepřímo.

Navzdory tomu, že poslední ustanovení je označeno číslem 47, celkem má v platném a účinném znění zákon **58 paragrafů.**

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

Prováděcí předpisy

- Vyhláška č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči
- Vyhláška č. 187/2007 Sb., kterou se stanoví obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy
- Vyhláška č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

- povolení k restaurování kulturní památky až **do roku 2000 neobsahovala** oprávnění k restaurování **vymezení dle třídníku** specializací restaurátorských prací, který je obsažen v dnešní příloze 1 k zákonu o státní památkové péči
- od 2001 **povolení k restaurování** kulturních památek je **jediným dokladem**, který držitele povolení k restaurování kulturních památek **opravňuje podnikat**
- **1. 1. 2003 přešly z vlastnictví České republiky do vlastnictví krajů věci**, se kterými k 31. 12. 2002 byly **příslušné hospodařit organizační složky státu a státní příspěvkové organizace**, u nichž funkci zřizovatele vykonávaly k rozhodnému dni okresní úřady
- **prohlašování památkových zón v letech 1988–1990** – krajské národní výbory – ve 4 krajích až v roce 1990
- **prohlašování památkových zón v letech 1990–2006** – ministerstvo kultury – vyhláškou
- **prohlašování památkových zón na území hlavního města Prahy v letech 1988–2000** – hlavní město Praha vyhláška
- **prohlašování památkových zón v letech 2006–2016** – ministerstvo kultury – opatřením obecné povahy nové památkové zóny
- **prohlašování památkových zón po roce 2016** – ministerstvo kultury opatřením obecné povahy, a to včetně změn stávajících památkových zón

Vybraná literatura – historická úprava

- Heyer Karl: Denkmalpflege und Heimatschutz im Deutschen Recht, Berlin 1912.
- Osnova zákona o památkách, Ministerstvo školství a národní osvěty, Praha 1934.
- Placht, Otto, Havelka, František: Příručka školské a osvětové správy, Praha 1934.
- Plachý, František: Některé právní otázky památkové péče. Zprávy památkové péče 1963/23, č. 4, str. 114 – 117.
- Plachý, František: Památková ochrana sídlištních celků. Zprávy památkové péče 1968/28, str. 51 - 53.
- Plachý, František: Praxe a teorie státní památkové péče. Zprávy památkové péče 1969/29, č. 4, str. 205.
- Plachý, František: Prováděcí předpisy k zákonu o kulturních památkách. Zprávy památkové péče 1959/19, č. 56, str. 150.
- Plachý, František: Státní památková péče po nové organizaci národních výborů. Zprávy památkové péče 1961/21, č. 56, str. 195.
- Štoncner, Petr: Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938. Část 1. - vznik nové organizace v roce 1918. Zprávy památkové péče, 2004/64, č. 5, str. 426 – 430.
- Štoncner, Petr: Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938. Část 2. - organizační vývoj jednotlivých památkových úřadů. Zprávy památkové péče, 2004/64, č. 6, str. 539 – 545.
- Štoncner, Petr: Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938. Část 3. - Ostatní památkové instituce a organizace. Zprávy památkové péče, 2005/65, č. 1, str. 58 – 62.
- Štoncner, Petr: Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938. Část 4. - Snahy o vydání památkového zákona. Zprávy památkové péče, 2005/65, č. 3, str. 246 – 252.
- Uhlíková, Kristina: Národní kulturní komise 1947 – 1951, Praha 2004.
- Vajčner, Jiří; Zídek, Martin: Základy památkové péče. Praha 2020.
- Vinter, Vlastimil: Úvod do dějin a teorie památkové péče, 1. a 2. díl, Praha 1987.
- Zákon o kulturních památkách, výklad zpracovali František Plachý a Josef Ondrušek, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Praha 1959.
- Zídek, Martin; Tupý, Michal: Zapsaná kulturní památka a aktuální judikatura. Zprávy památkové péče, 2021/81, č. 1, str. 48-55.

Vybraná literatura – aktuální úprava

- Antal, Róbert: Právna úprava a prax hľadania archeologických nálezov v Česku a na Slovensku, in: Správni právo, 8/2020, str. 419 – 433.
- Antal, Róbert, Zídek Martin: Dobré smlouvy dělají dobré přátele, aneb jak na dohodu o podmínkách archeologického výzkumu, in: Přehled výzkumů, č. 1, ročník 65, 2024, str. 255 – 259, ISSN 1211-725.
- Mašková, Pavla; Zídek, Martin: Archeologický nález a jeho vlastnictví, in: Historie a vojenství, ročník 72, 1/2023, str. 90 - 95, ISSN 0018-2583.
- Tupý, Michal; Zídek, Martin: Několik poznámek k právní otázce používání detektorů v oblasti archeologie, in: Zprávy památkové péče, ročník LXXV/2015, č. 6, str. 585-588.
- Varhaník, Jiří; Malý, Stanislav: Zákon o státní památkové péči, Komentář, Praha 2011.
- Zídek, Martin: Několik slov o právní ochraně církevních památek, in: Stavební kniha 2012 - Církevní stavby, Praha 2012, str. 16 – 20.
- Zídek, Martin: Vyvlastnění kulturní památky z titulu památkové péče – pohled přes plot, in: Bulletin Stavební právo, 1/2020, str. 8 – 17.
- Zídek, Martin: Závazné stanovisko v památkové péči, in: Správni právo, 8/2020, str. 394 – 418.
- Zídek, Martin; Tupý, Michal: Zapsaná kulturní památka a aktuální judikatura, in: Zprávy památkové péče, ročník LXXXI/2021, č. 1, str. 48-55, ISSN 1210-5538.
- Zídek, Martin: Závazné stanovisko v památkové péči II., in: Správni právo, 5/2022, str. 257 – 306, ISSN 0139-6005.
- Zídek, Martin: Nepřímé novely v památkové péči, in: Správni právo, 7-8/2022, str. 386 – 407, ISSN 0139-6005.
- Zídek, Martin: Změny v zákoně o státní památkové péči po přijetí nového stavebního zákona, verze 2.0, in: Bulletin Stavební právo, 3/2023, str. 10 – 30, ISSN 1211-6386.
- Zídek, Martin; Tupý, Michal; Klusoň, Jiří: Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář. 2. vydání, Praha, Wolters Kluwer ČR, 2024, 692 s. ISBN 978-80-286-0000-6.
- Zídek, Martin; Tupý, Michal: Zapsaná kulturní památka a aktuální judikatura. Zprávy památkové péče, 2021/81, č. 1, str. 48-55.

Děkujeme za pozornost

www.ainova.sk

<https://fr.upce.cz/>

<https://www.npu.cz/>

<https://www.baudenkmalpflege.at/>

<https://www.bda.gv.at/>

<https://www.pamiatky.sk/>

